

Intervija ar LFB prezidenta amata kandidāti Zani Melbergu

(Interviju, sagaidot LFB 14. kongresu, veidojusi Materia Medica galvenā redaktore Olita Zariņa)

Zane absolvējusi Rīgas Stradiņa universitāti 2008. gadā un farmaceites karjeru veidojusi uzņēmumā Euroaptieka. Vispirms strādājusi aptiekā par farmaceiti, vadījusi aptiekas Rīgā un Jūrmalā, bijusi reģionālā menedžere, bet visilgāk – vairāk nekā deviņus gadus – ir SIA “Euroaptieka” tīkla kvalitātes vadītāja. Tas nozīmē organizatorisku darbu, arī farmaceitu apmācību rīkošanu. Zane tur roku uz pulsa farmaceitu sabiedriskai dzīvei - 2017. gadā iestājusies LFB, bet kopš 2021. gada ir LFB valdes locekle. 2018. gadā viņa saņēmusi LFB apbalvojumu "Gada Farmaceits".

1. Raksturojiet, kādas galvenās tendences pašlaik ir mūsu nozarē – kurp attīstāties?

- Ja runājam par aptieku farmaceitiem, tad mani patiesi iepriecina pašreizējās vēsmas Latvijā. Uzskatu, ka mēs šobrīd dodamies tajā virzienā, kā farmaceiti strādā attīstītās Eiropas valstīs, kur farmaceita devums veselības aprūpē ir daudz plašāks. Priecē tas, ka notiek liels darbs ar Ministru kabineta noteikumiem par aptieku darbību, kuros tiek iekļauts daudz jaunu pakalpojumu, kādi līdz šim mūsu aptiekās nav bijuši. Es augstu vērtēju farmaceitu un aptiekas nozīmi veselības aprūpē, un ir tāda sajūta, ka arī Veselības ministrijā beidzot to redz, novērtē, atbalsta, ir gatavi iesaistīties, palīdzēt. Mums būs zaļā gaisma, un tad mums pašiem, farmaceitiem, būs jāsaprot, cik lielā mērā mēs to gribam īstenot.

Viesojoties pie draugiem un kolēģiem, kuri strādā aptiekās citās Eiropas valstīs, esmu vērojusi viņu darbu un ar sajūsmu klausījusies, cik daudz laba var izdarīt ar šiem pakalpojumiem. Tādēļ man liekas, ka aptieku pakalpojumu attīstīšana ir pareizais virziens, tos piedāvā Eiropas labākās aptiekās, un mēs ar laiku būsim to vidū. Tā ir iespēja palīdzēt pacientiem un padarīt mūsu darbu daudz interesantāku un jēgpilnāku.

Vai vairums aptieku speciālistu gribēs iesaistīties? Par to ir vērts runāt, diskutēt, veltīt tam pat veselu forumu, ja vajadzīgs. Protams, neziņas dēļ pirmā reakcija bieži ir šaubas un pārliecības trūkums. Te noteikti jārikojas biedrībai: jāorganizē apmācības, jānosaka standarts, algoritmi, jārada farmaceitos šī drošības sajūta un pārliecība, ka mēs to varam, ka esam izglītoti speciālisti un daudz protam, jo tā tas patiesībā ir.

2. Ko, jūsprāt, LFB ierindas biedri sagaida no biedrības?

Droši vien katram ir savs redzējums, bet domāju, ka galvenais, ko biedri gaida - lai biedrības pārstāvji būtu klātesoši visās mums nozīmīgās norisēs, sarunās, kur spriež un lemj par mūsu nozares nākotni, attīstību. Svarīgi, lai LFB pauž farmaceitu viedokli un aizstāv mūsu intereses. Sekojot līdzī notikumiem, redzu, cik ļoti nozīmīgi ir bijis būt īstā vietā un laikā un paust mums svarīgas idejas.

Un, kā jau teicu iepriekš, biedrībai jāuzņemas nozares speciālistu profesionālās izaugsmes organizēšana, kas ietver vadlīnijas vai kritērijus jaunu pakalpojumu ieviešanā un atbilstošu apmācību piedāvāšanā.

Zināms, ka vairākus gadus viena krīze nomainīja citu, un arī biedrība bija spiesta reaģēt uz šiem notikumiem, piedaloties nozares dzīves pielāgošanā jaunajiem apstākļiem, tādēļ par plašāku redzējumu domāt varbūt nav bijis gana laika un jaudas. Taču labi zināms, ka LFB vārds, prezidentes vārds bieži skanējis televīzijā, radio, sanāksmju atreferējumos, kaut vai atceramies Covid sākumu, kad valsts iestādes ietvēra aptiekas krīzes plānā kā būtisku sabiedrības veselības posmu, tieši pateicoties biedrības aktivitātēm.

Droši vien gan biedrībai, gan pašiem biedriem būtu svētīgi, ja ierindas biedri aktīvi iesaistītos ar savu eksperta viedokli vai citām iniciatīvām, jo tas mūsu organizāciju padarītu jaudīgāku.

3. Ko būtisku līdz šim jums izdevies paveikt darba un sabiedriskā dzīvē?

Savulaik esmu bijusi to farmaceitu vidū, kuri sāka aptiekas klientiem aktīvi mērīt glikozes, holesterīna līmeni asinīs, sākām šos pirmos farmaceitiskos pakalpojumus. Diezgan aktīvi strādājām, lai tos ieviestu mūsu aptieku tīklā, lai pārliecinātu kolēģus, ka to vērts darīt, ka tas ir ieguvums aptiekas klientiem, jo farmaceiti tā var pievērst cilvēku uzmanību viņu veselībai, aicināt doties pie ārsta. Pēc tam redzam, ka šie cilvēki nāk uz aptieku ar recepti, un vēl pēc kāda laika daži pat pasaka paldies, ka aptiekā saņēma impulsu sakārtot veselību.

Mācu topošiem farmaceita asistentiem par šiem pakalpojumiem, visu izmēģinām arī praktiski - duram cits citam pirkstā, mērām asinsspiedienu utt. Stāstu, kāpēc tas ir svarīgi. Ne tikai iegūtie mērījumi, bet arī iespēja sākt sarunu ar klientu par veselību, profilaksi. Par to, ko cilvēks var pats darīt savā labā, kā var uzlabot savu veselību. Ceru, ka jaunie speciālisti to turpina aptiekās. Tas ir labs darbs sabiedrības veselības uzlabošanā. Popularizēju to savas pārliecības

vadīta, man liekas, ka tas ir svarīgi. Diemžēl Covid ierobežoja šos pakalpojumus, un tie vēl nav atgriezušies aptiekās iepriekšējā apjomā.

LFB manā pārziņā bija Farmaceutiskās aprūpes darba grupa, kurā arī strādājām pie farmaceitiskiem pakalpojumiem. Sākām arī runāt par zāļu lietošanas pārskatu, kas vēlāk pārauga LFB pilotprojektā.

Jau iepriekšējā LFB sasaukumā iesaistījies kā ierindas biedrs, eksperts, konsultējot par aptieku darbību. Pēdējā sasaukumā darbojos LFB valdē.

4. Kā pieņēmt lēmumu kandidēt uz nozares nozīmīgāko sabiedrisko amatu?

Lēmums nepavisam nebija viegls, īpaši ņemot vērā manu ilgo darba pieredzi vienā uzņēmumā, kur jutos ļoti labi un man patīk šis darbs. Pirmā reakcija, kā jau ikvienam, man bija: nē. Taču, jo ilgāk domāju, jo vairāk radās pārliecība, ka es varētu labi iznest šo laiku un šo amatu.

Mana darba pieredze ir padarījusi mani savā ziņā par aptieku procesu ekspertu. Kad mani uzrunāja šim amatam, apdomājos un sapratu, ka manas zināšanas noderētu biedrībai, ka esmu gatava šādi augt. Esmu pamatīgi iedziļinājusies nozares likumdošanā un reformās, sākot ar e-veselības niansēm un beidzot ar zāļu cenu reformu. Man ir sajūta, ka arī aptieku pakalpojumu ieviešanas kontekstā ir svarīgi, ka LFB prezidenta amatā ir praktisks farmaceits.

Iekšēji arī jutu, ka gribu jaunus izaicinājumus, paplašināt apvārsni. Bērni jau paaugušies, viņiem mana uzmanība nepieciešama mazāk, varu atļauties iedziļināties vēl pamatīgāk farmaceitu vajadzībās.

5. Vai ievēlēšanas gadījumā apvienosīt LFB prezidentes darbu ar tagadējo vai citu darbu nozarē?

Man liekas, ka Latvijas Farmaceitu biedrības struktūra veidota tā, ka prezidentam īsti nav iespējas tās vadīšanu apvienot ar citu pilnas slodzes darbu. Turklāt LFB prezidents pārstāv visus biedrus, bet, strādājot uzņēmumā, var veidoties interešu konflikts, piemēram, aizstāvēt kādu likuma normu.

LFB prezidenta darbu vērtēju kā pilnu slodzi, un arī mans darbs Eiroaptiekā tāds ir. Ciestu arī darbs uzņēmumā, ja censtos to apvienot ar LFB vadīšanu. Par apvienošanu varētu būt runa tikai tad, ja amats prasītu dokumentu parakstīšanu vai epizodisku pievēršanos, bet tas tā nav mūsu gadījumā, jo LFB prezidentam jānodrošina arī organizācijas finansiālā darbība.

6. Ko noteikti centīsities īstenot, stājoties amatā?

Man liekas ļoti iedvesmojošs Zāļu lietošanas pārskata pilotprojekts kā paraugs, kā attīstīt vēl citus projektus nozarē, izmantojot arī ES fondu atbalstu. Tas varētu būt saistīts ar farmācijas speciālistu apmācībām vai jaunu pakalpojumu ieviešanu aptiekā. Tas ir virziens, kurā strādāt un meklēt iespējas, kā biedrība varētu īstenot šos veselības aprūpes projektus.

7. Ko uzskatāt par traucējošāko aptieku sektorā? Kas būtu noteikti jāmaina?

Mēs ikdienā strādājam reglamentētā profesijā, kur galvenais ir ievērot visus noteikumus. Nav viegli teikt, kas traucē, jo jāstrādā noteiktā rāmī, stingri jāievēro likuma normas, tā esam raduši.

Pat, ja runājam par apgrūtināso e-veselības sistēmu, jāskatās vairāki soļi uz priekšu - ja mainīsim vienu elementu, tas ietekmēs citus, tas būs dārgi un varbūt rezultāts nav pūļu vērts. Sistēmas izmaiņas ir ļoti nopietni jāplāno, jādomā, kas ir tas, kas mums tiešām traucē.

Sistēmas izstrādē noteikti bija jāiesaista farmaceiti un jāņem vērā viņu teiktais. Piemēram, pašlaik aptiekās traucē darbu tas, ka grūti saprast, par kurām receptēm ir samaksāts. Dzirdam izteikumus, ka sistēma tiks labota radikāli, pagaidām samierināties ar esošo. Visi saprot, ka vajadzīga sistēma, ko bez aizķeršanās varēs lietot gan farmaceiti, gan pacienti, gan ārsti.

Farmaceitiem būtiski e-receptē redzēt, kuras zāles pacientam izsniegtas iepriekš. Tas ir svarīgi arī aptiekas klientiem. Daudzām validācijām būtu jānotiek jau pie receptes izrakstīšanas, lai nepareiza recepte nemaz nenonāktu sistēmā. Ja ārstam nav tiesību izrakstīt kompensējamās zāles vai kādas grupas zāles, tad sistēma nepieņem šādu recepti. Tad mums būtu daudz mazāk problēmu.

8. Vai skaidri jāiezīmē farmaceita un farmaceita asistenta kompetences?

Šobrīd skaidri ir jāiezīmē kompetences attiecībā uz konkrētiem pakalpojumiem. Ja mēs skatāmies Eiropas virzienā, ir dažādi piemēri, kādus pakalpojumus var veikt atšķirīga līmeņa farmācijas speciālisti aptiekā.

9. Vai jāpanāk, ka farmaceitam ir tiesības atvērt aptieku?

Farmaceitiem ir tādas tiesības. Ja skatāmies vēsturiski, pēc Latvijas neatkarības atgūšanas farmaceiti aptiekas varēja privatizēt, bet pēc tam tās pārdeva. Pašlaik Latvijā ir reģioni, kur noteikumi ļauj atvērt aptiekas. Nav aizlieguma, bet ir ierobežojumi, kas attiecas uz ikvienu - gan farmaceitiem, gan citiem uzņēmējiem.

Esošie ierobežojumi aizsargā gan lielos, gan individuālos farmaceitu aptieku uzņēmumus. Tas ir smags jautājums un tā cilāšana var destabilizēt tirgus situāciju, un diez vai mēs to vēlamies.

10. Kā redzat LFB valdes un citu struktūrvienību turpmāko darbu?

Esošais LFB modelis, manuprāt, ir optimāls. Tas ir pareizi, ka speciālistu grupas neveido atsevišķas biedrības, bet darbojas kā sekcijas LFB sastāvā. Sekcijās notiek biedru interesēm atbilstoši pasākumi, tie ir erudīti, aktīvi cilvēki, kas veido sekciju kodolu. LFB prezidentam, valdei un birojam jāatbalsta šis darbs un vajadzības gadījumā jāpalīdz.

11. Kā plānojat sadarbību ar valsts institūcijām?

Uzskatu, ka līdz šim biedrībai ir bijusi iespēja risināt jautājumus ar Veselības ministriju, notiek aktīva saziņa. Biedrības pārstāvji tiek aicināti uz apspriedēm arī Saeimas komisijās. Valsts institūcijas ir runājamas, nenorobežojas, sadarbību atliek tikai stiprināt un dialogu uzturēt aktīvāk. Nevaru teikt nevienu sliktu vārdu.

LFB ir ciešā saziņā ar NVD, regulāri nododot farmaceitu un farmaceita asistentu reģistra datus, lai var funkcionēt e-recepte. Visa veida sadarbība jāturpina.

12. Kādu projektu jūs labprāt īstenotu, ja nebūtu jārēķinās ar šķēršļiem?

Tas varētu būt kāds īpašs izglītības projekts. Mums būtu vērts papildināt zināšanas par jaunām zālēm retu slimību ārstēšanai. Līdzīgi kā pirms kāda laika mācījāmies par bioloģiskajām zālēm. Turklāt šādu veselības dienas mācību programmu varētu apgūt visi aptieku farmaceiti, tas varētu būt obligāts kurss tālākizglītības periodā. Varbūt šīs mācības varētu notikt digitālā platformā. Tad farmaceiti būtu sagatavojušies, ja darbā nāktos saskarties ar šo reti izmantojamo zāļu sagādi un izsniegšanu.

LFB varētu organizēt apmācības arī par jauno farmaceitisko pakalpojumu vadlīnijām, lai uzturētu augstu kvalitātes līmeni.

13. Vai LFB jāpiedalās Eiropas vai pasaules līmeņa organizāciju darbā?

Biedrība nav nevienā Eiropas un pasaules līmeņa starptautiskā farmaceitu organizācijā. Taču LFB sekcijas iesaistījušās Eiropas organizācijās, tā ka nevar teikt, ka neesam nemaz pārstāvēti. Vai biedrībai ir jāiesaistās? Protams, uzreiz gribas teikt – jā. Es, protams, būtu par to, lai mēs operatīvi zinām gan Eiropas, gan pasaules tendences nozarē. Taču jādomā arī par izmaksu un ieguvuma attiecību.

Esmu jau kopš studiju laikiem regulāri piedalījies BaltPharm forumā. Tur parasti referē šo organizāciju eksperti, kas dod ieskatu par pasaules vēsmām, iedvesmo, un tagad mēs redzam, ka tomēr virzāmies, piemēram, uz pasaulē atzīto aptieku pakalpojumu ieviešanu Latvijā. Nākotne mūs sasniedz.

14. Vai parasti komplektējat savam darba stilam atbilstošu komandu, vai arī varat atrast ikviena stiprās puses un virzīt uz kopīgu mērķi?

Iespēja izvēlēties ir reta privilēģija. Kadru trūkuma dēļ farmācija Latvijā ļoti labi iemāca strādāt ar tiem cilvēkiem, kas ir komandā, un ieraudzīt katrā cilvēkā viņa spējas un priekšrocības. Tam ir arī labā puse. Ne vienreiz vien ir gadījies, ka, uzticot kādu projektu cilvēkam, kurš pirmā brīdī neliekas tam īsti piemērots, pēc tam ieraugām, cik labi viņam izdodas, viņš atveras, uzplaukst. To esmu novērojusi arī aptieku uzņēmuma mācību programmās (jauno aptieku vadītāju skolā), kur kolēģis ilgi neparāda, uz ko viņš ir spējīgs, bet noslēgumā jau ir cita aina.

Esmu par to, ka komandā ir iespēja attīstīties.

15. Kādas īpašības augstu vērtējat cilvēkos? Kādas neciešat?

Ikdienas darbā strādāju ar klientu sūdzībām. Tas man ir iemācījis izpratni par cilvēka dabu. Ļoti novērtēju godīgumu. Arī spēju izteikt savu viedokli un to aizstāvēt. Ļoti augstu vērtēju cilvēkus, kuri spēj pārliecināt mani, ka man nav bijusi taisnība, jo apzinos, ka varu kļūdīties un ir labi, ja kāds spēj man to darīt zināmu.

Nu un nevienam nepatīk negatīvās īpašības, kas ir cilvēka dabā. Bet katram ir kāds mīnuss, neviens nav tikai balts vai tikai melns.

16. Vai ikvienam nozares profesionālim jābūt LFB biedram?

Tā būtu utopija, jo ne visi speciālisti strādā nozarē. Bet domāju, ka biedrībā jābūt visiem, kas strādā aptiekā, un visiem, kas jūtas piederīgi kādai no biedrības sekcijām (rūpnieciskie, klīniskie, slimnīcu farmaceiti, studenti). Visi, kam rūp nozare.

Tā ir liela vērtība, ka farmaceitiem ir sava biedrība, turklāt tik spēcīga un liela kā LFB. Tas jānovērtē. Prieccajos, ka reiz sapratu, ka man jābūt biedrībā, un iesaistījos tās darbā.

17. Vai biedrībai jāgādā arī par biedru ārpusdarba aktivitātēm, kopīgu atpūtu, izklaidi?

Biedrības pamatuzdevums nav izklaidēt, bet organizēt tālākizglītību. Turklāt modernā tendence ir biedroties un tikties aizvien mazāk, taču cilvēki tomēr ir un paliek sabiedriskas būtnes, un, ja biedru vidū būs pieprasījums pēc, piemēram, mācību papildināšanas ar noslēgumu neformālā gaisotnē, kādēļ nē. Esmu par līdzsvaru starp jaunu informāciju un labu laika pavadīšanu ar kolēģiem.

Neformālāku gaisotni veicina arī priekšlasījumi par aktuāliem sabiedrības procesiem, kas skar pašus farmaceitus un uz kuriem lektors var aicināt paraudzīties no cita skatpunkta un rosināt klausītāju diskusijas, kas var turpināties pie kafijas. Piemēram, pēdējā LFB konferencē Ķīpsalā lekcija par digitālo demenci man lika domāt par saviem mobilā telefona un ierīču lietošanas paradumiem. Man šķiet, ka šādu būtisku tendenču atspoguļošanu ir vērts iekļaut profesionālos pasākumos, lai farmaceits var gūt ne tikai informāciju, kas būs izmantojama darbā aptiekā, bet kas attiecas uz viņu pašu, dod iespēju pavērtēt sevi, piemēram, kā viņš lieto mobilo telefonu, kā šie ieradumi ietekmē viņa ikdienu, kā maina viņu. Līdzīgas tēmas ir mākslīgais intelekts vai psiholoģijas jautājumi.

18. Kuras svešvalodas zināt?

Angļu un krievu.

19. Kas jums sagādājis spilgtu pārdzīvojumu kultūras laukā – grāmata, filma, mūzika, izrāde utt.?

Līdzīgi kā daudzi, grāmatas ņemu līdzī ceļojumos. Pārbraucienā laikā autobusā vai lidmašīnā pamanos izlasīt pat vairākas. Tad man ir laiks un iespēja, nekas netraucē.

Kopā ar mammu un vecmāmiņu esam kultūras pasākumu cienītājas - mīlam klasisko mūziku, operu, teātra izrādes.

Vecmāmiņai gan ir jau 92 gadi, un viņa veselības dēļ vairs nav tik aktīva gājēja, bet vēl nesen mēs, trīs paaudzes, reizi vai pat vairākas reizes nedēļā baudījām mākslu un kopābūšanu.

Mums nav muzikālas izglītības, bet klasiskā mūzika sagādā prieku. Smejamies, ka ir cilvēki, kuri muzicē, un ir cilvēki, kuri to bauda, un pēdējie arī ir ļoti svarīgi, jo bez klausītājiem taču nebūs pilnvērtīgas mūzikas dzīves.

No izrādēm ļoti patika Jaunajā Rīgas teātrī "Melnais gulbis", Nacionālā teātrī "Indulis un Ārija". Nupat Liepājas koncertzālē "Lielais dzintars" klausījos Umu Sangarē, eksotisku afrikānieti no Mali. Marina Rebeka būs Rīgā. Tas vajadzīgs sirdij un dvēselei.